

***Η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΣΤΑ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ Γ' ΓΕΛ
ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΠΣ 2019-20 του ΙΕΠ-ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ
ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ: Η ΑΛΛΗΓΟΡΙΑ ΤΟΥ ΣΠΗΛΑΙΟΥ***

Δρ. Ζανέκα Στεργιανή
Συντονίστρια Ε.Ε (ΠΕ02) ΠΕ.Κ.Ε.Σ Κρήτης

Αρχαία Ελληνικά Γ' Λυκείου

Για τη διδακτέα-εξεταστέα ύλη του μαθήματος (εισαγωγές και κείμενα αναφοράς)

ΦΕΚ ΥΛΗΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ: ΦΕΚ 3226 / 22-8-19

http://users.sch.gr/sfscholiki/files/nomothesia/2_2020_ylh-panell-arxaia-istoria-koinol.pdf

Ανθολόγιο κειμένων

- «Μέσα από τον απέραντο πλούτο της φιλοσοφικής γραμματείας δώδεκα σχεδόν αιώνων, επιλέχθηκαν κατ' ανάγκην **λίγες μόνο θεματικές ενότητες**, που αφορούν την περιοχή της φιλοσοφίας που χαρακτηρίζουμε ως **«πρακτική φιλοσοφία»** και έχουν έναν βαθμό συνεκτικότητας: ο διαμορφωτικός ρόλος της παιδείας και της φιλοσοφίας για τη διάπλαση **του ανθρώπου ως ηθικού υποκειμένου και ως πολίτη**, καθώς και οι ανάλογες ηθικές και πολιτικές αρετές του.
 - Κρατώντας, εν μέρει αναγκαστικά, ως κορμό ένα σημαντικό μέρος από τα διδασκόμενα κείμενα του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη, έγινε προσπάθεια να αναδειχθούν και οι **τροπικότητες του φιλοσοφικού λόγου**».
- (Γ. Ζωγραφίδης, Αθήνα, 2/4/2019).

Θεματικές ενότητες (1): Κείμενα αναφοράς από τις παρακάτω θεματικές ενότητες, όπως αυτά εμφανίζονται στον φάκελο υλικού:

A. Η αντίληψη για τη φιλοσοφία: Η φιλοσοφία και η διαμόρφωση του ανθρώπου (ανθολόγιο κειμένων με βάση τον φάκελο υλικού)

A.1 Γιατί φιλοσοφεί ο άνθρωπος;

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ, Μετά τα φυσικά A 982b12-28

A.2 Η πρακτική και πολιτική διάσταση της φιλοσοφίας

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ, Προτρεπτικός προς Θεμίσωνα, αποσπάσματα 8-9

A.3 Η φιλοσοφία ως προϋπόθεση για την ευδαιμονία

ΕΠΙΚΟΥΡΟΣ, Επιστολή στον Μενοικέα, 122

Θεματικές ενότητες (2)

- **B. Η δημιουργία της ανθρώπινης κοινωνίας και η πολιτική αρετή (Πλάτων, Πρωταγόρας)**
- **B.4 Ο πρωταγόρειος μύθος: η διανομή των ιδιοτήτων στα ζώα**
- ΠΛΑΤΩΝ, Πρωταγόρας 320c-321b (ενότητα 2η σχολικού εγχειριδίου, έκδοση (Ι.Τ.Υ.Ε.) "Διόφαντος")
- **B.5 Ο πρωταγόρειος μύθος: η κλοπή της φωτιάς- έντεχνη σοφία και λόγος**
- ΠΛΑΤΩΝ, Πρωταγόρας 321b-322a(ενότητα 3η σχολικού εγχειριδίου, έκδοση (Ι.Τ.Υ.Ε.) Διόφαντος)
- **B.6 Ο πρωταγόρειος μύθος: το δώρο του Δία-η πολιτική αρετή ως κοινή και αναγκαία ιδιότητα των ανθρώπων**
- ΠΛΑΤΩΝ, Πρωταγόρας 322a-323a(ενότητα: 4η σχολικού εγχειριδίου, έκδοση (Ι.Τ.Υ.Ε.) Διόφαντος)
- **B.7 Η συγκρότηση της πόλεως**
- ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ, Πολιτικά Α 1.12, 1253a29-39 (ενότητα 14η σχολικού βιβλίου, που δίνεται σε μετάφραση, έκδοση (Ι.Τ.Υ.Ε.) Διόφαντος)

Θεματικές ενότητες (3)

Γ. Η παιδεία και η αναζήτηση της αλήθειας - η ανθρώπινη φύση και το χρέος του φιλοσόφου (Πλάτων, Πολιτεία- «η αλληγορία του σπηλαίου»)

Γ.8 Η αλληγορία του σπηλαίου: οι δεσμώτες

ΠΛΑΤΩΝ, Πολιτεία 514a-515c (ενότητα 11η σχολικού εγχειριδίου της έκδοσης (Ι.Τ.Υ.Ε.) "Διόφαντος" με προσθήκη κειμένου όπως στον φάκελο υλικού)

Γ.9 Η αλληγορία του σπηλαίου: η παιδεία

ΠΛΑΤΩΝ, Πολιτεία 518b-519a (με προσθήκη νέου κειμένου, όπως στον φάκελο υλικού)

Γ.10 Η αλληγορία του σπηλαίου: οι φιλόσοφοι

ΠΛΑΤΩΝ, Πολιτεία 519b-520a (ενότητες: 12η και 13η σχολικού εγχειριδίου, έκδοση (Ι.Τ.Υ.Ε.) "Διόφαντος")

Γ.11 Ο χαρακτήρας και οι στόχοι της παιδείας

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ, Πολιτικά Θ 1.3-2.1, 1337a33-b11 (ενότητα 20η σχολικού εγχειριδίου, έκδοση (Ι.Τ.Υ.Ε.) «Διόφαντος»)

Θεματικές ενότητες (4)

Δ. Ο άνθρωπος ανάμεσα στους ανθρώπους - η ηθική αρετή (Αριστοτέλης, Ηθικά Νικομάχεια)

Δ.12 Η ηθική αρετή

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ, Ηθικά Νικομάχεια Β 1. 1-4, 1103a14-b2 (ενότητες: 1η και 2η σχολικού εγχειριδίου, έκδοση (Ι.Τ.Υ.Ε.) "Διόφαντος")

Δ.13 Η Ηθική αρετή και η ηθική πράξη

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ, Ηθικά Νικομάχεια Β 1. 5-8, 1103b2-25 (ενότητες: 3η και 4η σχολικού εγχειριδίου, έκδοση (Ι.Τ.Υ.Ε.) "Διόφαντος")

Δ.14 Ηθική αρετή και μεσότητα

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ, Ηθικά Νικομάχεια Β 6. 4-8, 1106a26-b7 (7η ενότητα σχολικού εγχειριδίου, έκδοση (Ι.Τ.Υ.Ε.) "Διόφαντος")

Δ.15 Ορισμός της αρετής

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ, Ηθικά Νικομάχεια Β 6. 10-13-16, 1106b18-28-1106b36-1107a6 (ενότητες: 9η και 10η, έκδοση (Ι.Τ.Υ.Ε.) "Διόφαντος")

Θεματικές ενότητες (5)

**Ε. Ο άνθρωπος μέσα στην πόλη - η πολιτική αρετή και η πολιτική εξουσία
(Αριστοτέλης, Πολιτικά)**

Ε.16 Η πόλις

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ Σ, Πολιτικά Α 1.1-8, 1252a1-7-b27-32 (ενότητες: 11η και 12η σχολικού εγχειριδίου, έκδοση (Ι.Τ.Υ.Ε.) "Διόφαντος")

Ε.17 Ο άνθρωπος ζώνον πολιτικών

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ, Πολιτικά Α 1. 10-11, 1253a7-18 (ενότητα 13η σχολικού εγχειριδίου, έκδοση (Ι.Τ.Υ.Ε.) "Διόφαντος")

Ε.18 Η αρχή της πλειοψηφίας

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ, Πολιτικά Γ6. 3-4, 1281a39-b10 (νέο κείμενο από τον φάκελο εκπαιδευτικού υλικού)

Ε.19 Το πολίτευμα της δημοκρατίας

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ, Πολιτικά Δ 4.2-3, 1291b30-39 (ενότητα 19η σχολικού εγχειριδίου)

Θεματικές ενότητες (6)

Στ. Ο άνθρωπος πολίτης του κόσμου - η νέα οικουμένη και η επιμέλεια εαυτού (ανθολόγιο φιλοσοφικών κειμένων από την ελληνιστική και ελληνορωμαϊκή αρχαιότητα)

ΣΤ.20 Ο κοσμοπολίτης άνθρωπος

ΕΠΙΚΤΗΤΟΣ, Διατριβαί, Β.10.1-4 (νέο κείμενο όπως στον φάκελο υλικού)

ΣΤ.21 Η νέα οικουμένη

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΣ, Περί Αλεξάνδρου τύχης και αρετής 6329 A-D (νέο κείμενο από τον φάκελο υλικού)

ΣΤ. 22 Η επιμέλεια του εαυτού

ΜΑΡΚΟΣ ΑΥΡΗΛΙΟΣ, Τα εις εαυτόν, 4.3 (νέο κείμενο όπως στον φάκελο υλικού)

Χαρακτηριστικά του περιεχομένου

- **A.** Ορισμένοι από αυτούς τους αρχαίους συγγραφείς διδάσκονται στο ελληνικό σχολείο για πρώτη φορά: ανάμεσά τους **ο Επίκουρος, ο Επίκτητος και ο Μάρκος Αυρήλιος.**
- **B.** Άνοιγμα στην **ελληνιστική εποχή** και την **ελληνορωμαϊκή αρχαιότητα.**
- Άνοιγμα σε μια εποχή αγωνίας προσωπικής και ιστορικής, μεταξύ ατομικισμού και κοσμοπολιτισμού, μεταξύ καταφυγής στον εαυτό του και αποδοχής ή ανοχής όλων των ανθρώπων ως ανθρώπων, όλων των ξένων ως οικείων.

Το εκπαιδευτικό υλικό (1)

- ❑ Το παραπάνω υλικό κατανέμεται σε έξι θεματικές ενότητες, οι οποίες διαιρούνται σε **22 διδακτικές ενότητες**. Κάθε διδακτική ενότητα περιέχει εισαγωγικά κείμενα, ερμηνευτικά σχόλια, ένα (1) κείμενο αναφοράς, 1-3 παράλληλα κείμενα, 1-2 κείμενα αυτενέργειας. **Κάθε διδακτική ενότητα αναπτύσσεται σε 6 ώρες περίπου (2 ώρες κείμενο αναφοράς + 1 ώρα παράλληλο + 3 ώρες κείμενο αυτενέργειας)**
- ❑ Για τη διδασκαλία του μαθήματος ως βασικό εκπαιδευτικό υλικό προτείνεται ο Φάκελος υλικού «**Αρχαία Ελληνικά**».
- ❑ **Στα κείμενα αναφοράς** οι ενδεικτικές δραστηριότητες εκκινούν από ένα πρώτο επίπεδο κατανόησης, στη συνέχεια στοχεύουν στη βαθύτερη κατανόηση του κειμένου με την αξιοποίηση **ιστορικο–πολιτισμικών συμφραζομένων και γλωσσικών επιλογών**.

Το εκπαιδευτικό υλικό (2)

- ❑ Τονίζεται ότι **τα παράλληλα κείμενα** που υπάρχουν στο εκπαιδευτικό υλικό είναι **ενδεικτικά** και αξιοποιούνται για να ασκηθούν οι μαθητές και οι μαθήτριες στη διακειμενική προσέγγιση. **Οι διδάσκοντες-ουσες μπορούν να αξιοποιούν και άλλα κείμενα** από την αρχαία και νεότερη γραμματεία, ελληνική και ξένη, που εκτιμούν ότι διευκολύνουν τους μαθητές και τις μαθήτριες στη συγκριτική προσέγγιση των θεμάτων.
- ❑ Τα παράλληλα κείμενα που περιέχονται στο εκπαιδευτικό υλικό δεν αποτελούν εξεταστέα ύλη. Σε **γραπτές εξετάσεις** τίθενται στους μαθητές και τις μαθήτριες **μη διδαγμένα παράλληλα κείμενα**.

Το εκπαιδευτικό υλικό (3)

- ❑ Τα κείμενα αυτενέργειας που περιέχονται στον φάκελο υλικού «Αρχαία Ελληνικά» είναι ενδεικτικά και «συνομιλούν» με τα υπόλοιπα κείμενα της διδακτικής ενότητας. Ο/Η διδάσκων-ουσα μπορεί να αξιοποιήσει και άλλα κείμενα κατά τις ανάγκες των μαθητών/-τριών.
- ❑ Τα κείμενα αυτενέργειας αξιοποιούνται περισσότερο για να ασκηθούν οι μαθητές και οι μαθήτριες στην προσέγγιση της μορφοσυντακτικής και σημασιολογικής διάστασης των αρχαίων ελληνικών κειμένων.
- ❑ Αμβλύνεται η διάκριση «γνωστού –άγνωστου» κειμένου

ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ Π.Σ.

- **Κατανόηση**
 - ✓ Του περιεχομένου των κειμένων: εντοπισμός πληροφοριών, αξιοποίηση εισαγωγικών στοιχείων, εντοπισμός μη οικείων λέξεων – χρήση λεξικών
 - ✓ Της επιχειρηματολογίας των κειμένων και αξιολόγησή της
- **Ερμηνεία των κειμένων** (ιδεών/λέξεων/φράσεων/προτάσεων/περιόδων) με βάση τα συμφραζόμενα (κειμενικά, επικοινωνιακά και ιστορικά)
- **Οργάνωση των κειμένων**
 - ✓ Πως οι γλωσσικές επιλογές υπηρετούν την πρόθεση του κειμένου σε σχέση με την ιδεολογική θέση και τον κοινωνικό σκοπό που υπηρετούν
 - ✓ Συνεισφορά μορφοσυντακτικών δομών στο νόημα του κειμένου
 - ✓ Πως συνδέονται τα νοήματα / οι ιδέες μεταξύ τους
- **Σύγκριση κειμένων / ιδεών / αξιών**
- **Σύνδεση με το σήμερα**

Κείμενα αναφοράς (1)

Κειμενοκεντρική-Επικοινωνιακή προσέγγιση

- ❑ Η διδασκαλία κάθε τρίπτυχης διδακτικής ενότητας οφείλει να αναδείξει **πολυπρισματικά τον θεματικό άξονα** που διαπερνά όλα τα προσφερόμενα κείμενα· εστιάζει στη συγκρότηση ενός **συνεκτικού γνωστικού πυρήνα**, χαρακτηριστικού για τον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό.
- ❑ **Στα Κείμενα Αναφοράς** διερευνώνται από την αναγνωστική κοινότητα της τάξης βασικές συνιστώσες του θέματος, ώστε οι μαθητές να προσλάβουν **την ουσιαστική πρόταση του ΑΕ πολιτισμού και να την προβάλλουν στο σήμερα**. (ΠΣ Γ' Λυκείου)

Κείμενα Αναφοράς (2)

- ❑ **Οι γλωσσικές επιλογές στα κείμενα**, στο βαθμό που κρίνονται καθοριστικές για την κατανόηση του νοήματος σε βάθος από τους μαθητές και τις μαθήτριες, αποτελούν επίσης αντικείμενο διερεύνησης.

Δραστηριότητες - φάκελος υλικού

- 1. Τι λέει το κείμενο** (Ερωτήσεις κατανόησης)
- 2. Ας εμβαθύνουμε στο νόημα του κειμένου** (Ερωτήσεις εμβάθυνσης στο νόημα και την ερμηνεία του κειμένου)
- 3. Για τη γλώσσα του κειμένου** (Σύνδεση γλωσσικών επιλογών – εννοιολογικού περιεχομένου – πρόθεση και στόχευση του συγγραφέα, λειτουργία και αποτελεσματικότητα γλωσσικών επιλογών, σύγκριση μεταφραστικών επιλογών, ετυμολογική-σημασιολογική συσχέτιση ΑΕ γλώσσας και ΝΕ γλώσσας)

Παράλληλα κείμενα

Πολυπρισματικότητα – Διακειμενικότητα – Κριτική πρόσληψη

- ❑ Το άνοιγμα προς τον ύστερο αρχαίο κόσμο γίνεται και έμμεσα, στα παράλληλα κείμενα. Εδώ, ως ισότιμοι συνομιλητές, συναντώνται συγγραφείς -όχι μόνο φιλόσοφοι-που ακόμη πιο σπάνια εμφανίζονται στον σχολικό κανόνα.
- ❑ Προβάλλεται η **συνέχεια της φιλοσοφικής σκέψης** από την αρχαία ελληνική περίοδο, στη μεσαιωνική και νεότερη και ο **διάλογος της φιλοσοφίας με άλλες μορφές τέχνης**(Λογοτεχνία, γλυπτική κ.λπ.). **Διεύρυνση της θεματικής**
- ❑ Από την κατανόησή τους αναδεικνύεται ο **διακειμενικός διάλογος** και προάγεται η **κριτική πρόσληψη** του θεματικού κέντρου από μαθητές/-τριες
- ❑ Ποικιλία κειμένων **διαχρονικής** αναγωγής, **ειδολογικής** διαφορετικότητας και **ιδεολογικών** διαφοροποιήσεων

Κείμενα αυτενέργειας

- ❑ Προτείνεται η δομολειτουργική προσέγγιση του πρωτότυπου κειμένου να κινείται στο πλαίσιο **της κειμενοκεντρικής προσέγγισης** αφενός, και στο πλαίσιο **«αναγνωριστικού» γραμματισμού** αφετέρου.
- ❑ **Επικοινωνιακή προσέγγιση:** Οι λεξιλογικές και γραμματικο-συντακτικές επιλογές υπηρετούν λειτουργίες που σχετίζονται με τα πρόσωπα, τις πράξεις και τις περιστάσεις στις οποίες αναφέρονται. Πέρα από την παραδοσιακή περιγραφή της γλώσσας που συχνά εγκλωβίζει τους μαθητές και τις μαθήτριες στη λογική του σωστού και του λάθους, επιχειρείται **οι λέξεις και οι φράσεις να προσεγγίζονται μέσα στο πλαίσιό τους** χωρίς να αποκόπτονται από αυτό και από τη σημασία τους, ώστε να στρέφεται το ενδιαφέρον της διδασκαλίας στο κείμενο και **στη συζήτηση για τις γλωσσικές επιλογές του συγγραφέα.**

(ΠΣ Γ' Λυκείου)

Η νέα αντίληψη για τα αρχαία ελληνικά

«...μια πλατιά αντίληψη για τη γλώσσα, σύμφωνα με την οποία **γλώσσα δεν είναι κυρίως οι λέξεις, οι μορφολογικοί τύποι ή οι συντακτικές σχέσεις, αλλά πάνω απ' όλα ο λόγος, προφορικός ή γραπτός, που ως οργανικό σύνολο είναι φορέας νοήματος.** Και μόνο στο πλαίσιο του οργανωμένου λόγου τα επί μέρους στοιχεία της γλώσσας αποκαλύπτουν το βαθύτερο νόημά τους, το οποίο προκύπτει από την ιδιαίτερη δυναμική σχέση που αναπτύσσεται μεταξύ τους"

(Ν. Ραγκούσης, 2001, σ. 78)

Ο αντίλογος (για προβληματισμό)

«Υπάρχουν περιπτώσεις όπου δεν προκύπτει το νόημα των επί μέρους στοιχείων από τις σχέσεις, αλλά οι σχέσεις από το νόημα των επί μέρους στοιχείων, όπως περίπου οι σχέσεις έλξης-άπωσης από την ιδιοσυστασία των μαγνητών».

- Π.χ. Στη φράση π.χ. του Παναθηναϊκού του Ισοκράτους *«την δ' ἡμετέραν πόλιν ουδείς ἂν οὐδ' εἰπείν τολμήσειε προ της ατυχίας της ἐν Ἑλλησπόντῳ γενομένης ὥς τοιούτον ἐν τοις συμμάχοις τι διαπραξαμένην (ξ 99), σε περίπτωση που το «ουδείς ἂν τολμήσειε» λάβει τη σημασία “δεν θα είχε το θάρρος”, οι σχέσεις μεταξύ των ὀρων αλλάζουν ἄρδην, και μαζί μ' αυτές το συνολικό νόημα. Σ' αυτήν την περίπτωση ο ὅρος ενός συστήματος δρα υπονομευτικά στο νόημα.*

(Χ. Δαλκός, 2003, σ. 44)

Κείμενο: Μετὰ ταῦτα δὴ, εἶπον, ἀπείκασον τοιούτῳ πάθει τὴν ἡμετέραν φύσιν παιδείας τε πέρι καὶ ἀπαιδευσίας. Ἴδὲ γὰρ ἀνθρώπους οἷον ἐν καταγείῳ οἰκήσει σπηλαιώδει, ἀναπεπταμένην πρὸς τὸ φῶς τὴν εἴσοδον ἐχούσῃ μακρὰν παρὰ πᾶν τὸ σπήλαιον, ἐν ταύτῃ ἐκ παίδων ὄντας ἐν δεσμοῖς καὶ τὰ σκέλη καὶ τοὺς αὐχένας, ὥστε μένειν τε αὐτοὺς εἰς τε τὸ πρόσθεν μόνον ὄραν, κύκλῳ δὲ τὰς κεφαλὰς ὑπὸ τοῦ δεσμοῦ ἀδυνάτους περιάγειν, φῶς δὲ αὐτοῖς πυρὸς ἄνωθεν καὶ πόρρωθεν καόμενον ὀπισθεν αὐτῶν, μεταξὺ δὲ τοῦ πυρὸς καὶ τῶν δεσμωτῶν ἐπάνω ὁδόν, παρ' ἣν ἰδὲ τειχίον παρωκοδωρημένον, ὥσπερ τοῖς θαυματοποιοῖς πρὸ τῶν ἀνθρώπων πρόκειται τὰ παραφράγματα, ὑπὲρ ὧν τὰ θαύματα δεικνύασιν.

Ὅρῳ, ἔφη.

Ὅρα τοίνυν παρὰ τοῦτο τὸ τειχίον φέροντας ἀνθρώπους σκεύη τε παντοδαπὰ ὑπερέχοντα τοῦ τειχίου καὶ ἀνδριάντας καὶ ἄλλα ζῶα λίθινά τε καὶ ξύλινα καὶ παντοῖα εἴργασμένα, οἷον εἰκὸς τοὺς μὲν φθεγγομένους, τοὺς δὲ σιγῶντας τῶν παραφερόντων.

Ἄτοπον, ἔφη, λέγεις εἰκόνα καὶ δεσμώτας ἀτόπους.

Ὅμοίους ἡμῖν, ἦν δ' ἐγώ· τοὺς γὰρ τοιούτους πρῶτον μὲν ἑαυτῶν τε καὶ ἀλλήλων οἶει ἂν τι ἐωρακέναι ἄλλο πλὴν τὰς σκιάς τὰς ὑπὸ τοῦ πυρὸς εἰς τὸ καταντικρὺ αὐτῶν τοῦ σπηλαίου προσπιπτούσας;

Πῶς γάρ, ἔφη, εἰ ἀκινήτους γε τὰς κεφαλὰς ἔχειν ἠναγκασμένοι εἶεν διὰ βίου;

Τί δὲ τῶν παραφερομένων; οὐ ταῦτόν τοῦτο;

Τί μὲν;

Εἰ οὖν διαλέγεσθαι οἰοί τ' εἶεν πρὸς ἀλλήλους, οὐ ταῦτα ἡγῇ ἂν τὰ ὄντα αὐτοὺς νομίζειν ἄπερ ὀρῶεν;

Ἀνάγκη.

Τί δ' εἰ καὶ ἡχὼ τὸ δεσμωτήριον ἐκ τοῦ καταντικρὺ ἔχοι; ὅποτε τις τῶν παριόντων φθέγγαιτο, οἶει ἂν ἄλλο τι αὐτοὺς ἡγεῖσθαι τὸ φθεγγόμενον ἢ τὴν παριοῦσαν σκιάν;

Μὰ Δί' οὐκ ἔγωγ', ἔφη.

Παντάπασι δὴ, ἦν δ' ἐγώ, οἱ τοιοῦτοι οὐκ ἂν ἄλλο τι νομίζοιεν τὸ ἀληθές ἢ τὰς τῶν σκευαστῶν σκιάς.

Πολλὴ ἀνάγκη, ἔφη.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Πλάτων: Ο Μύθος του Σπηλαιίου

Κείμενο αναφοράς: Γ.8 Η αλληγορία του σπηλαιίου: Οι δεσμώτες.
Βιβλίο Ζ' (αρχή) ΠΛΑΤΩΝ, Πολιτεία 514a515c

A. Ερωτήσεις κατανόησης

1. Με βάση τις πληροφορίες του πλατωνικού αποσπάσματος να περιγράψετε το σκηνικό του σπηλαιίου και να καταγράψετε τη θέση και τις κινήσεις των δεσμωτών μέσα στο σπήλαιο. *(φάκελος υλικού)*
2. Να εντοπίσετε όλες τις αναφορές στις αισθήσεις των δεσμωτών. Ποιο είναι κάθε φορά το αντικείμενο της αίσθησης (το αισθητό); *(φάκελος υλικού)*
3. Να περιγράψετε το σκηνικό του πλατωνικού σπηλαιίου, χωρίς την ύπαρξη ανθρώπων, με βάση συγκεκριμένες πληροφορίες που αντλείτε από το κείμενο. *(κριτήρια αξιολόγησης ΙΕΠ)*
4. Πόσες ομάδες ανθρώπων υπάρχουν μέσα στο σπήλαιο; Να καταγράψετε τη θέση και τις κινήσεις τους. *(κριτήρια αξιολόγησης ΙΕΠ)*

B. Ερωτήσεις ερμηνείας (εμβάθυνση στο νόημα + λειτουργία-αποτελεσματικότητα γλωσσικών επιλογών)

1. Να σχολιάσετε την απάντηση που δίνει ο Σωκράτης, όταν ο Γλαύκων αμφισβητεί την ύπαρξη των δεσμών: **Ὅμοίους ἡμῖν, ἣν δ' ἐγώ**. Πώς θα σχολιάζατε τη χρήση α' πληθυντικού προσώπου από τον Σωκράτη; (*φάκελος υλικού*)
2. Να ερμηνεύσετε τους συμβολισμούς της αλληγορίας: σπήλαιο, δεσμώτες, αλυσίδες, φως. Μπορείτε να τους συνδέσετε με την πλατωνική θεωρία των Ιδεών; (*φάκελος υλικού*)
3. Ποιοι χαρακτηρίζονται δεσμώτες και πώς συνδέονται τα χαρακτηριστικά τους με την έννοια της παιδείας στην πλατωνική πολιτεία; (*κριτήρια αξιολόγησης ΙΕΠ*)
4. Το απόσπασμα βασίζεται σε προστακτικές ρημάτων αίσθησης (**ἀπείκασον, ἴδε, ἴδε, Ὁρα**). Τι εξυπηρετεί αυτή η λεξιλογική επιλογή του Πλάτωνα; (*κριτήρια αξιολόγησης ΙΕΠ*)
5. Σε ένα σημείο του κειμένου ο Πλάτων χρησιμοποιεί αλλεπάλληλες αναφορικές προτάσεις. Σκεφτείτε τι εξυπηρετούν για την περιγραφή του σπηλαίου και πώς λειτουργούν συντακτικά (τι προσδιορίζουν, πώς εισάγονται, πώς εκφέρονται) (*φάκελος υλικού*)

Γ. Ερωτήσεις λεξιλογικές-σημασιολογικές

1. Με ποια σημασία χρησιμοποιούνται στο κείμενο οι λέξεις **πάθος (πάθει), είσοδος (είσοδον) και δεσμός (δεσμοίς)**. Σήμερα έχουν αποκτήσει και νέα διαφορετική σημασία. Να διερευνήσετε σε λεξικά ποια είναι και πώς την απέκτησαν. (*φάκελος υλικού*)
 2. Ποιες από τις παρακάτω λέξεις χρησιμοποιούνται σήμερα με διαφορετική σημασία από αυτήν που έχουν στο κείμενο; Σχηματίστε μία πρόταση για καθεμιά από αυτές, ώστε να φαίνεται η σημερινή σημασία της: **α) πάθει, β) σπήλαιον, γ) δεσμοίς, δ) δεσμων.** (*κριτήρια αξιολόγησης ΙΕΠ*)
-
1. **Μένειν, ὄρᾱν**: Να βρείτε σύνθετα των ρηματικών τύπων στην α.ε. και και με ένα σύνθετο από κάθε τύπο να σχηματίσετε προτάσεις στη ν.ε

Το φιλοσοφικό πλαίσιο της αλληγορίας του σπηλαίου

- α) Το **οντολογικό**: Ποιο είναι το αληθινά υπαρκτό;.
- β) Το **γνωσιολογικό**. Ποια είναι η αλήθεια και πως μπορεί να την προσεγγίσει ο άνθρωπος; Είναι δυνατόν να κατακτήσει ο άνθρωπος τη γνώση και πως;
- γ) Το **αισθητικό**: Τι είναι ωραίο;
- δ) Το **ηθικό-πολιτικό**: Με ποια παιδεία ο άνθρωπος θα καταστεί χρήσιμο μέλος της ιδανικής Πολιτείας; Ποιες αρχές πρέπει να διέπουν τις σχέσεις της καθημερινής και τη δημόσιας ζωής του; Ποιοι θα κυβερνούν την δίκαιη πολιτεία;
- ✓ Είναι προφανές ότι τα παραπάνω φιλοσοφικά προβλήματα διαπλέκονται μεταξύ τους και ότι ο μύθος του σπηλαίου επιχειρεί **μία ενιαία και συνεκτική θεώρηση.**

Τα θέματα του πλατωνικού «μύθου του σπηλαιίου»

Η αλληγορία του σπηλαιίου αποδίδει παραστατικά τα εξής θέματα:

1. την επίδραση που ασκεί **η παιδεία** στην ανθρώπινη φύση, ως στροφή της ψυχής προς το φως, δηλαδή προς την ιδέα του αγαθού
2. την υποχρέωση που έχει ο ορθώς πεπαιδευμένος, δηλαδή **ο φιλόσοφος**, να φωτίσει τους συνανθρώπους του με την παιδεία
3. **την αντίθεση** ανάμεσα **στον κόσμο** που συλλαμβάνουμε με τις αισθήσεις μας και **στον κόσμο της νόησης**, τον κόσμο των Ιδεών

ΠΛΑΙΣΙΟ: Η αλληγορία του σπηλαιίου στην «Πολιτεία» του Πλάτωνος

- ✓ Αφήγηση παράδοξη και συγχρόνως γοητευτική, **ο φιλοσοφικός μύθος** αποτελεί **κώδικα επικοινωνίας** του μεμνημένου με τους αμύητους, εκφράζοντας αυτό που υπερβαίνει κάθε λογική σύλληψη, το άλογο, όχι **το παράλογο**. Η αλληγορία είναι ένας **αναλογικός συλλογισμός** για να δείξει ο φιλόσοφος πώς βλέπει τον κόσμο με αφορμή το θέμα της παιδείας **των φυλάκων. Κείμενο:** Ἄτοπον, ἔφη, λέγεις εἰκόνα καὶ δεσμώτας ἀτόπους
- ✓ **Η θεωρία των Ιδεών.** Προσπαθεί να λύσει το οντολογικό πρόβλημα που απασχόλησε τον **Ηράκλειτο** [τα πράγματα βρίσκονται σε συνεχή ροή και ακατάπαυστη μεταβλητότητα] και τον **Παρμενίδη** [πέρα από τη φαινομενική ρευστότητα υπάρχει κάτι σταθερό που καθιστά εφικτή τη γνώση τους]. Στον **Εμπεδοκλή** βρίσκουμε την παράσταση της γήινης περιοχής, η οποία μοιάζει με σπήλαιο. Στους **ορφικούς** η φράση: «ταῦτα πατήρ ποίησε κατὰ σπέος ἡεροειδές»: αυτά τα δημιούργησε ο πατέρας μέσα σε σκοτεινή σπηλιά.
- ✓ **Κείμενο:** Ἴδὲ γὰρ ἄνθρώπους οἷον ἐν καταγείῳ οἰκήσει **σπηλαιώδει**

Επιδράσεις από τους προσωκρατικούς φιλοσόφους

Κατά τον **Παρμενίδη**, στο «Ένα» ή στο «είναι» αρμόζει η **αιωνιότητα, το αγέννητο και ανώλεθρο, ιδιαίτερα όμως η τέλεια ενότητα**, η αδιαφοροποίητη ταυτότητα με τον εαυτό του, δηλαδή η καθολική ομοιογένεια και η απόλυτη αμεταβλητότητα. Από την άποψη αυτή ο ελεατισμός είναι **ακοσμικός**: η ποικιλία των πραγμάτων έχει αφανιστεί μέσα στο **παν-ένα**· εκείνο μόνο «είναι», ενώ **η ετερότητα των πραγμάτων είναι πλάνη και απάτη της αισθητηριακής αντίληψης**. Η πολλαπλότητα των πραγμάτων, που η εμπειρία μας τα παρουσιάζει να συνυπάρχουν και να διαδέχονται το ένα το άλλο, στάθηκε για τους Μιλήσιους φιλοσόφους η αφορμή να αναρωτηθούν ποια ήταν η κοινή σταθερή βάση (**το είναι**) – που όλα τ' άλλα είναι δικές της μεταβολές (**το γίνεσθαι**).

(Windelband, W. – Heimsoeth, 1991, τόμ. 1, σ. 50)

Ο Πλάτων αναγνωρίζει:

➤ **τον αισθητό κόσμο (γίγνεσθαι)**

ο οποίος διαρκώς μεταβάλλεται και βρίσκεται σε ασταμάτητη ροή, και

➤ **τον νοητό κόσμο (είναι)**

τον αναλλοίωτο, τις ιδέες που υπάρχουν σε «τόπο επουράνιο»

Προσωκρατικοί: Το «γίγνεσθαι» του **Ηράκλειτου** δεν γεννά κανένα είναι – έτσι όπως και από το «είναι» του **Παρμενίδη** δεν γεννιέται κανένα γίγνεσθαι.

Για τη δημιουργία του κόσμου κατά Πλάτωνα βλ. «Τίμαιος»: Ο Δημιουργός του κόσμου αναμειγνύει 3 υλικά: **ουσία, ταυτόν, θάτερον** (Μεριστή-όν, αμέριστη-ον). Η Ψυχή του Κόσμου αποτελείται από τρία Ενδιάμεσα συστατικά από την κάθε ουσία. Η Ενδιάμεση Ουσία εξασφαλίζει στην **Ψυχή** την ιδιαιτερότητα ότι βρίσκεται ανάμεσα στις αμετάβλητες Ιδέες και στα μεταβαλλόμενα Αισθητά. **Ο θεός-δημιουργός του Πλάτωνος δεν ταυτίζεται με το Εν**, παραλαμβάνει τα στοιχεία αυτά και επιμελείται της ευταξίας τους ακολουθώντας μία πυθαγόρεια γεωμετρία. (Windelband, W. – Heimsoeth, H., 1991, τόμ. 3, σ. 63).

(Πλάτων, *Τίμαιος*, εισαγωγή, μετάφραση, σχόλια: Βασίλης Κάλφας, εκδ. Πόλις, Αθήνα 1995)

https://www.youtube.com/watch?v=5oQ_zhTEVzE

ΔΥΙΣΜΟΣ ΥΛΗΣ-ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ, ΣΩΜΑΤΟΣ-ΨΥΧΗΣ

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΩΝ ΑΙΣΘΗΤΩΝ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ

- **Αισθητά πράγματα** = τα υλικά αντικείμενα και τα γεγονότα που συλλαμβάνουμε μέσω των αισθήσεών μας. Είναι **σκιές, εικόνες** στον καθρέφτη, φαντάσματα, ανύπαρκτες οντότητες, **είδωλα των ιδεών**.

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ

- **Ορφική παράδοση** : Ο άνθρωπος = δισυπόστατος (ψυχή + σώμα). Η ψυχή υπήρχε πριν τη γέννησή μας . Το σώμα είναι το « σήμα»(= τάφος) της ψυχής.
- **ΙΔΕΕΣ** (Πλάτων)= **Άυλες οντότητες, αναλλοίωτες, αιώνια σταθερές** υπάρξεις που συνιστούν την **αληθινή πραγματικότητα**. Είναι τα «**όντως όντα**».
- ✓ **είναι τα αρχέτυπα του ορατού κόσμου**
- ✓ **τα αιώνια πρότυπα και υποδείγματα (σχέση αντιστοιχίας)**
- ✓ **που συντηρούν τη μορφή των υποκείμενων υλικών σωμάτων**
- ❖ **Πρόκειται για ένα δυϊστικό ιεραρχικό μεταφυσικό σύστημα**

Η ΓΝΩΣΗ ΩΣ ΑΝΑΜΝΗΣΗ

- **Αλήθεια** = α στερ. + λήθη = άρση της λήθης = αποκατάσταση μνήμης = ανάμνηση.
- **Γνώση** = σύλληψη της αλήθειας, **Αλήθεια** = αποκατάσταση μνήμης, άρα γνώση = ανάμνηση, Γνωρίζω = ξαναθυμάμαι
- Η γέννηση ήταν η αιτία να ξεχάσουμε τις ιδέες (μετεμψύχωση)
- Η λήθη παγιώνεται με τις πλαστές εντυπώσεις που παρέχουν οι αισθήσεις.
- Το δυστύχημα είναι ότι δεν έχουμε συνείδηση της πλάνης μας. Matrix.
- ✓ **Ο μύθος του σπηλαιίου δεν είναι άλλο από την εικονογράφηση ή τη δραματοποίηση της πλατωνικής ανάμνησης και του ρόλου της διαλεκτικής στην εν λόγω διαδικασία. Ένα ψυχικό-νοητικό ταξίδι στα μονοπάτια της μνήμης.**
- ✓ **Κείμενο: «Μετά ταῦτα»:** έχει προηγηθεί η τετραμερής διαίρεση όλων των ορατών και νοητών αντικειμένων (**1.** εικόνες-ομοιώματα, **2.** αντικείμενα ορατού κόσμου, **3.** τα αντικείμενα της μαθηματικής επιστήμης, **4.** όσα αποτελούν το θέμα της διαλεκτικής). Αντιστοίχιση με τις τέσσερις ενέργειες της ψυχής: **εικασία – πίστη – διάνοια – νόηση**

Οι συμβολισμοί της αλληγορίας του σπηλαίου

ΑΙΣΘΗΤΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

- **Η μισοσκότεινη σπηλιά:** είναι ο αισθητός κόσμος, η ψευδής και απατηλή αισθητή πραγματικότητα. Παράλληλα, το σπήλαιο συμβολίζει και την **αποτυχημένη πολιτική κοινωνία**, στην οποία δεν κυβερνούν οι πεπαιδευμένοι, οι φιλόσοφοι αλλά οι δημαγωγοί (θαυματοποιοί) και διεφθαρμένοι πολιτικοί.
- **Οι δεσμώτες:** είναι οι **απαίδευτοι άνθρωποι**, που ζουν μέσα στο σκοτάδι της αμάθειας, της πλάνης και της πνευματικής και ηθικής αποτελμάτωσης. Δεν μπορούν να προσλάβουν θείες εικόνες. Γνωσιολογικό στάδιο: **εικασία (1^ο στάδιο «δόξας»)**
- **Κείμενο:** «παιδείας τε πέρι και απαιδευσίας»: Ο μύθος είναι η εικόνα της ψυχής όσο δεν έχει λάβει καμία παιδεία

- ❑ **Κείμενο:** ... ἐν ταύτῃ ἐκ παίδων ὄντας ἐν δεσμοῖς καὶ τὰ σκέλη καὶ τοὺς αὐχένας, ὥστε μένειν τε αὐτοὺς εἷς τε τὸ πρόσθεν μόνον ὁρᾶν, κύκλῳ δὲ τὰς κεφαλὰς ὑπὸ τοῦ δεσμοῦ ἀδυνάτους περιάγειν.
- ❑ Βρίσκονται ἐκεῖ ἀπὸ τὴν παιδικὴ ἡλικία ἄρα δὲν ἔχουν γνωρίσει τὸν φυσικὸ κόσμον γύρω τους. Ὁ τρόπος περιγραφῆς τῶν δεσμῶν καὶ τῆς στάσης τῶν ἀνθρώπων υποδηλώνει τὴν **ἀπόλυτη ἀκίνησι καὶ τὴν ἀδυναμία τους** νὰ γνωρίσουν τὸ περιβάλλον γύρω τους. Ἐπομένως ἔχουν ἀποστραγγιστῇ ἀπὸ κάθε πρακτικὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὸν κόσμον (G. Vlastos). Δὲν ἀναπτύσσουν σχέσεις μετὰξὺ τους ἀφοῦ δὲν ἐπικοινωνοῦν.
- ❑ Ἡ **περιαγωγή = μεταστροφή-ἐπιστροφή** τῆς ψυχῆς ἀπὸ μιὰ νυχτερινὴ μέρα στὴν ἀληθινὴ μέρα εἶναι τὸ θέμα τῆς ἐπόμενης **9ης ἐνότητος**. Ἡ διεύρυνση τῆς οπτικῆς τῶν πραγμάτων ἀπαιτεῖ **μεταστροφή τοῦ σώματος πρὸς τὰ «ὄντως ὄντα»**, πρὸς τὸ φῶς τοῦ ἡλίου. Ἀνάμεσα στὸ ὑποκείμενο ποὺ βλέπει καὶ τὸ ορατὸ ἀντικείμενο ὑπάρχει τὸ φῶς. Χωρὶς τὸ φῶς δὲν ὑπάρχει ὁραση-θέαση, δὲν γεφυρώνεται τὸ ὑποκείμενο καὶ τὸ ἀντικείμενο. **Στροφή πρὸς τὸ Ἀγαθόν**

- **Οι αλυσίδες /τα δεσμά :** είναι **οι πέντε αισθήσεις**
- **Οι σκιές και οι ήχοι:** είναι **τα δεδομένα της αίσθησης** που οι αλυσοδεμένοι εκλαμβάνουν ως αληθινή πραγματικότητα. Οι σκιές είναι παραποιημένες και λόγω της τραχιάς επιφάνειας του τοίχου. Δεν διακρίνουν το μέγεθος και τον όγκο των πραγμάτων. Ασύνδετες εικόνες αντικειμένων, ζώων, αγαλμάτων. Συνειδησιακός κατακερματισμός χωρίς δυνατότητα κατάρτισης συλλογισμών και έλεγχο της κατάστασης. Ανεξέλεγκτο βουητό από τους ήχους ομιλιών (ήχων)
- **Η τεχνητή φωτιά:** πρόκειται για **την αίσθηση, την οποία ο άνθρωπος συνειδητοποιεί ως πηγή γνώσης**, δηλαδή τη δυνατότητα που δίνει η αίσθηση στον άνθρωπο να αντιλαμβάνεται τον κόσμο. Θνησιγενής πηγή φωτός που γι' αυτό χρειάζεται συνεχή τροφοδότηση.
- **Οι άνθρωποι που βρίσκονται ανάμεσα στη τεχνητή φωτιά και στους δεσμώτες - τα αντικείμενα που μεταφέρουν – οι ήχοι:** πρόκειται για **εικόνες φυσικών αντικειμένων που προέρχονται από το ανώτερο ορατόν** (**πίστις: 2^ο γνωσιολογικό στάδιο «δόξας»**).

- Δεν πρόκειται δηλαδή για τις σκιές, αλλά **για τα αισθητά αντικείμενα στα οποία οφείλονται οι σκιές**, και φωτίζονται από το τεχνητό φως της φωτιάς. Ο άνθρωπος αυτά τα συλλαμβάνει με **την αίσθηση (φωτιά)**, είναι «**πρὸς μᾶλλον ὄντα τετραμμένος**» (στραμμένος προς τα «μᾶλλον ὄντα») και βρίσκεται στη γνωστική κατάσταση της **πίστεως**.
- **-επιστήμης: Σύνδεση εικόνων, παραστάσεων που διέπονται από αλληλουχία.** Οι ερωτήσεις του ειδήμονος-δασκάλου (ψιθυρίζει στο αυτί του απελεύθερου μόλις φτάσει στη φωτιά) θα τον βοηθήσουν να αξιολογήσει και να επεξεργαστεί τα δεδομένα των αισθήσεων, να απαγκιστρωθεί από τα αισθητά και να προετοιμαστεί για την έξοδο από το σπήλαιο. **Ο απελεύθερος εδώ δεσμώτης δεν γνωρίζει, αναγνωρίζει αυτό που κάποτε η ψυχή του συνάντησε πριν αναμειχθεί με το σώμα.**
- **Ό,τι υπάρχει στη σπηλιά** (με την εξαίρεση των φερόντων και των ίδιων των δεσμοτών), είτε είναι σκεύη είτε σκιές, θα πρέπει να θεωρηθούν **λιγότερο φωτεινά και αληθή** από τα ὄντα που βρίσκονται εκτός σπηλιάς.

- Βρισκόμαστε δηλαδή **από γνωσιολογική άποψη στο επίπεδο της πίστης**, που σημαίνει ότι ο άνθρωπος εμπιστεύεται την ίδια την αίσθηση (φωτιά) και όχι το δεδομένο της (σκιά).
- Έτσι, η πίστις είναι γνώση ανώτερη από την εικασία, αλλά και οι δύο, **εικασία και πίστις, αντιστοιχούν στον αισθητό κόσμο και στη δόξα**, δηλαδή στην αισθητηριακή γνώση, η οποία είναι μεταβαλλόμενη και ασταθής και άρα όχι αληθινή.
- ✓ **Κείμενο:** Ὁμοίους ἡμῖν, ἧν δ' ἐγώ: Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι θεωροῦν ὡς ἀληθινὰ ὄντα ὅσα ἀντιλαμβάνονται γύρω τους με τις αισθήσεις. Δεν εξαιρεί τον εαυτό του:
 - **Απολογία Σωκράτους:** «....εγώ, δε ὡσπερ οὖν οὐκ οἶδα, οὐδὲ οἶομαι»: «....ξέρω ὅμως, καθὼς δὲν το γνῶρίζω, οὔτε νομίζω (ὅτι το γνῶρίζω)»
 - **Αναξαγόρας**, απ. 4: Υπάρχουν και κάπου αλλοῦ ἄνθρωποι ὅπως εμεῖς»

ΝΟΗΤΟΣ ΚΟΣΜΟΣ

- **Ο φωτεινός κόσμος:** είναι ο κόσμος που βρίσκεται έξω από τη σπηλιά και συμβολίζει **τον κόσμο των ιδεών**, την αληθινή πραγματικότητα, που γίνεται αντιληπτή μόνο με τη νόηση.
- **Ο ήλιος ως πηγή φωτός:** είναι η ύψιστη **Ιδέα του Αγαθού**, πηγή της αληθούς, θείας και υπερβατικής γνώσης. Δεν δύνει ποτέ, ανεξάντλητη πηγή. Το Ανέσπερον φως. Το Απολλώνιο φως. Το Άδυτον της ψυχής μας.
- **Η ανηφορική πορεία από το σπήλαιο προς την έξοδο:** συμβολίζει την κοπιαστική πορεία του απελευθερωμένου δεσμώτη **από την άγνοια προς τη γνώση**, την γνωσιολογική απελευθέρωσή του, που σκοπό έχει την κατάκτηση της γνώσης και της αλήθειας με τη νόηση και την παιδεία και, επομένως, τη μεταστροφή του σε φιλόσοφο-βασιλέα.

Οι φάσεις του αλληγορικού μύθου του σπηλαίου. Οι βαθμίδες γνώσης

Αισθητός κόσμος

- **1. ο κόσμος της δόξας (= γνώμης) ή της εικασίας:** οι δεσμώτες βλέπουν **τις σκιές των πραγμάτων**, εμπιστεύονται ό,τι αισθάνονται.
- **2. η πίστη (κόσμος της δόξας):** ο απελευθερωμένος δεσμώτης αντικρίζει για πρώτη φορά **τα αισθητά πράγματα** και τη φωτιά χάρη στην οποία «βλέπει» τον κόσμο της σπηλιάς. **Συνειδητοποιεί πως διαθέτει αισθήσεις**, στις οποίες οφείλεται η αντίληψή του για τον κόσμο.

Νοητός κόσμος

- **3. διάνοια:** ο απελευθερωμένος δεσμώτης αντικρίζει την εξωτερική πραγματικότητα, τον νοητό κόσμο, **τις Ιδέες, τα «ὄντως ὄντα»**. Συνηθίζουν σταδιακά τα μάτια του (αντικρίζει πρώτα τα είδωλα των ιδεών, την αντανάκλασή τους στα νερά από το φεγγάρι = δεν είναι αυτόφωτο, δέχεται το φως εξ αντανάκλασας από τον ήλιο)
- **4. νόηση:** ο απελευθερωμένος δεσμώτης ατενίζει τον ίδιο τον ήλιο, την πηγή του φωτός, δηλαδή φτάνει στη θέαση **της Ιδέας του Αγαθού**

Η κάθοδος στο σπήλαιο → Γνώση και πράξη

Ενότητα 10: οι φιλόσοφοι

- **Η αναγκαιότητα της σύζευξής τους για την πολιτική κοινωνία.** Οι φιλόσοφοι, αφού θα έχουν περάσει από τα στάδια εκπαίδευσης (δηλαδή: μουσική και γυμναστική παιδεία – μαθηματικές επιστήμες – σπουδή της διαλεκτικής), οφείλουν (μετά τα 50 τους χρόνια) **να κατέβουν στο σπήλαιο, δηλαδή στην πρακτική πολιτική**, και να μεταδώσουν τις γνώσεις τους και την αρετή τους σε ολόκληρη την πόλη.

Οι αισθήσεις στον Πλάτωνα: Το αισθητόν καλόν

- **Ὁραση, ακοή:** τις εξομοιώνει ως προς τη:
Διάκριση του αισθητού **καλόν εν ὄψει** (θεωρητική αίσθηση)
καλόν εν ακοαίς (θεωρητική αίσθηση)
- ✓ Ο Πλάτων παραθέτει ως παραδείγματα του εν ὄψει καλοῦ και **μερίζει το καλόν κατὰ κάποιον τρόπο εξ ἴσου μεταξύ της ὀψεως και της ακοῆς.**
Παραδείγματα (τα ποικίλματα, τα ζωγραφήματα και τα πλάσματα) μέσω των οποίων αισθητοποιείται το καλόν: «φθόγγοι οι καλοί, και η μουσική ξύμπασα και οι λόγοι και οι μυθολογίες» (Ιππ. μ. 298 A. B. 295 D, Φαιδρ. 250 D, Γοργ. 474, D. E.)
- ✓ **Η ὄραση είναι εναργέστερη της ακοῆς** γιατί δεν προσβάλλεται από εξωτερικά ερεθίσματα. Είναι η πιο θεωρητική αίσθηση
- ✓ **Η αφή, η ὀσφρηση και η γεύση** είναι υποδεέστερες αισθήσεις γιατί συνδέονται με φυσικά αισθήματα ζωικής φύσεως και όσο πιο ισχυρά τόσο πιο υποκειμενικά: «το περί τας οσμάς γένος των ηδονών είναι ἥττον θείον» (Τιμ. 66D)
- ❑ **Οι δεσμῶτες** «βλέπουν» σκιές, «ακούν» σκιώδεις φωνές και «αισθάνονται» τα δεσμά στον αυχένα και στα σκέλια τους. Οι αισθήσεις τους δεν ἔχουν ἐνάργεια λόγω του ελλειμματικού φωτός. Η επαφή-αφή με τα δεσμά τους ακινητοποιεί.

Παράδειγμα: Ερμηνεία γλωσσικών επιλογών

- **Ερώτηση:** Το απόσπασμα βασίζεται σε προστακτικές ρημάτων αίσθησης (*ἀπείκασον, ἴδέ, ἴδέ, Ὁρα*). Τι εξυπηρετεί αυτή η λεξιλογική επιλογή του Πλάτωνα; (κριτήρια αξιολόγησης ΙΕΠ, μονάδες 10)

Απάντηση

1. Αισθητοποίηση του σκηνικού στο σπήλαιο. Εικονογράφηση. Αισθητικότητα και ρυθμός στην ποιητική απεικόνιση του κόσμου
2. Ενεργοποίηση της παραστατικής φαντασίας του Γλαύκωνος από τον Σωκράτη ώστε να μεταβεί στο στάδιο της θέασης της αλήθειας
3. Κατάκτηση της γνώσης = Ψυχικό-νοητικό ταξίδι με την όραση της μνήμης
4. Προϋπόθεση η συμμετοχή του συνομιλητή του στην οραματική απεικόνιση του κόσμου από τον Σωκράτη για την αποτελεσματικότητα του διαλόγου.
5. Συμμετοχή του υποκειμένου της γνώσης σε μια μυητική, βιωματική διαδικασία για την πρόσληψη της νέας γνώσης κατά την διδασκαλία. Υπερτονίζεται ο ρόλος της διαλεκτικής στην εν λόγω διαδικασία.
6. Οριοθέτηση των διάφορων φάσεων του μύθου και εισαγωγή σ' αυτές
7. Λειτουργούν ως συνδετικοί δεσμοί ενός ζωντανού διαλόγου.
8. Καθοδήγηση του δασκάλου προς τον μαθητή του με όρους μεταρσίωσης
9. Αμεσότητα της επικοινωνίας

Παράλληλο κείμενο: RENE NTEKART Στοχασμοί περί της πρώτης φιλοσοφίας, 6ος στοχασμός

Ο Ντεκάρτ σε ένα από θεμελιώδη έργα της νεότερης φιλοσοφίας, τους Στοχασμούς του (1641), επιχειρηματολογεί υπέρ της ύπαρξης του Θεού και της διάκρισης της ψυχής από το σώμα. Όμως, για να διατυπώσει αληθείς προτάσεις, απαλλαγμένες από την πλάνη, αμφιβάλλει για την αξιοπιστία των αισθήσεων και αναβαθμίζει την εμπιστοσύνη στις νοητικές δυνάμεις του ανθρώπου και στον ορθό λόγο.

«Αργότερα όμως, πολλές εμπειρίες κλόνισαν σιγά σιγά όλη την πίστη μου στις αισθήσεις. Ενίοτε, πύργοι που είχαν από μακριά στρογγυλή όψη φανερώθηκαν από κοντά τετράγωνοι, και πελώρια αγάλματα στημένα στην κορυφή τους δεν έμοιαζαν μεγάλα ιδωμένα από το έδαφος· και σε αναρίθμητες άλλες τέτοιες περιπτώσεις συνέλαβα τις κρίσεις επί των εξωτερικών αισθημάτων να σφάλλουν. [...] Η φύση δεν μας διδάσκει να συμπεραίνουμε από τις αντιλήψεις των αισθήσεων κάτι για τα πράγματα που βρίσκονται έξω από μας χωρίς προηγούμενη εξέτασή τους από τον νου, επειδή φαίνεται να ανήκει στο πνεύμα μόνο, και όχι στο σύνθετο πνεύματος και σώματος, να μάθει την αλήθεια των πραγμάτων αυτών».

(μτφρ. Ε. Βανταράκης)

Ενδεικτική απάντηση στο παράλληλο κείμενο

- **Ερώτηση:** Με ποιον τρόπο συνδέονται όσα κυριολεκτικά καταγράφει ο Ντεκάρτ με όσα αλληγορικά εννοεί ο Πλάτων;

Απάντηση

1. **Η γνώση που μας δίνουν για τον κόσμο τα αισθητήρια όργανα μας είναι απατηλή: Πλάτων:** «...τι έωρακέναι ἄλλο πλὴν τὰς σκιὰς τὰς ὑπὸ τοῦ πυρὸς εἰς τὸ καταντικρὺ αὐτῶν τοῦ σπηλαίου προσπιπτούσας;» - **Ντεκάρτ:** «Ενίστε πύργοι που είχαν από μακριά στρογγυλή όψη φανερώθηκαν από κοντά τετράγωνοι, και πελώρια αγάλματα στημένα στην κορυφή τους δεν έμοιαζαν μεγάλα ιδωμένα από το έδαφος»
2. **Η οντολογική προτεραιότητα του νου έναντι των αισθήσεων του σώματος: Ντεκάρτ:** «Η φύση δεν μας διδάσκει να συμπεραίνουμε από τις αντιλήψεις των αισθήσεων κάτι για τα πράγματα που βρίσκονται έξω από μας χωρίς προηγούμενη εξέτασή τους από τον νου». **Στην αλληγορία του σπηλαίου** έξω από το σπήλαιο βρίσκεται ο νοητός κόσμος όπου κατοικούν «τα όντως όντα», οι ιδέες, αντίγραφα των οποίων είναι τα αισθητά πράγματα που κρατούν οι θαυματοποιοί και οι σκιές στον τοίχο ως δεύτερη προβολή της αντανάκλασής των ιδεών.

3. Η δυϊστική αντίληψη του κόσμου: Αισθητός – Νοητός κόσμος.

Ύλη και Πνεύμα. Σώμα και Ψυχή. Ντεκάρτ: «Επειδή φαίνεται να ανήκει στο πνεύμα μόνο, και όχι στο σύνθετο πνεύματος και σώματος, να μάθει την αλήθεια των πραγμάτων αυτών». **Η αλληγορία του σπηλαίου** μας διδάσκει ότι βέβαιη γνώση είναι η γνώση των ιδεών, στις οποίες αποτυπώνεται η αναλλοίωτη, η σταθερή ουσία του κόσμου. Κι αυτή την συλλαμβάνει μόνο ο νους.

4. Έμφυτες ιδέες: Ντεκάρτ: «Επειδή φαίνεται να ανήκει στο πνεύμα μόνο, και όχι στο σύνθετο πνεύματος και σώματος, να μάθει την αλήθεια των πραγμάτων αυτών». Σύμφωνα με τον Ντεκάρτ κάθε άμεσα αντιληπτή από το πνεύμα πεποίθηση αποτελεί το κριτήριο της αλήθειας. **Η αλληγορία του σπηλαίου** αισθητοποιεί την πεποίθησή του Πλάτωνα ότι η αλήθεια για τα όντα βρίσκεται μέσα στην αθάνατη ψυχή μας.

« Ο ποιητής και ο φιλόσοφος ήταν πάντοτε πρόδρομοι της επιστήμης και της επιστημονικής ψυχολογίας, γιατί στρέφουν την προσοχή τους στο ασυνείδητο, παρακολουθούν άγρυπνα τις εξελίξεις του και προσφέρουν σ' αυτές καλλιτεχνική έκφραση».

Freud

Μία απόπειρα ψυχαναλυτικής ερμηνείας

<http://mythagogia.blogspot.gr/2014/02/to.html>

Τρόπος αξιολόγησης: η μόνη διαφορά

- «Δίνεται αδίδακτο παράλληλο κείμενο στη νέα ελληνική από την αρχαία ή νεότερη γραμματεία, ελληνική και παγκόσμια, και καλούνται να απαντήσουν σε μία (1) ερώτηση ερμηνευτική, με την οποία ζητείται **να συγκρίνουν το παράλληλο κείμενο με το κείμενο αναφοράς**».

ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Κάθε ζητούμενη ερώτηση-δραστηριότητα που τίθεται για το διδαγμένο ή το παράλληλο ή το αδίδακτο κείμενο βαθμολογείται με δέκα (10) μονάδες της εκατοντάβαθμης κλίμακας.

- **1.** Δίνονται στους μαθητές και στις μαθήτριες αποσπάσματα διδαγμένου κειμένου 12 – 20 στίχων με νοηματική συνοχή και τους ζητείται να απαντήσουν σε:
- i) **Μία (1) ερώτηση κατανόησης** με την οποία ζητείται να αποκωδικοποιήσουν σημεία του κειμένου και να αντλήσουν βασικές πληροφορίες που εντοπίζονται στο κείμενο. Η ερώτηση μπορεί να διαιρείται **σε δύο υποερωτήματα με τη μορφή ερωτήσεων κλειστού τύπου** (σωστού ή λάθους, πολλαπλών επιλογών, αντιστοίχισης, συμπλήρωσης κενών κλπ) ή **ανοικτού τύπου**
- ii) **Δύο (2) ερωτήσεις ερμηνευτικές**, που μπορεί να αναφέρονται:
 - σε ιδέες /αξίες /προβλήματα, σε στάσεις/ήθος/χαρακτήρα των προσώπων,
 - στο ιστορικό/κοινωνικό/πολιτιστικό πλαίσιο της εποχής του έργου,
 - στη δομή/σύνθεση του κειμένου,
 - σε υφολογικά/αισθητικά θέματα, με βάση το απόσπασμα

iii) **Μία (1) ερώτηση κλειστού τύπου** που αναφέρεται **στο γραμματειακό είδος** στο οποίο ανήκει το κείμενο, στον συγγραφέα ή στο έργο του

iv) **Μία (1) ερώτηση λεξιλογική-σημασιολογική** (σύνδεση λέξεων αρχαίας και νέας, διατήρηση ή αλλαγή της σημασίας τους, οικογένειες ομόρριζων λέξεων, απλών ή σύνθετων, συνώνυμα, αντώνυμα)

v) Δίνεται παράλληλο κείμενο στη νέα ελληνική, αδίδακτο, από την αρχαία ή νεότερη ελληνική γραμματεία, και καλούνται να απαντήσουν σε **μία (1) ερώτηση ερμηνευτική**, με την οποία ζητείται **να συγκρίνουν** το παράλληλο με το πρωτότυπο κείμενο.

2. Δίνεται, επίσης, αδίδακτο πεζό κείμενο αττικής διαλέκτου 12 – 20 στίχων στερεότυπης έκδοσης με νοηματική συνοχή. Στο αδίδακτο κείμενο προτάσσεται σύντομο σχετικό εισαγωγικό σημείωμα, μέσω του οποίου δίνονται εξωκειμενικές πληροφορίες απαραίτητες για την κατανόηση του κειμένου.

- Οι μαθητές και οι μαθήτριες καλούνται:
- i) **Να μεταφράσουν** στα νέα ελληνικά μέρος του κειμένου **από τέσσερις έως έξι στίχους**
- ii) **Να απαντήσουν σε μια ερώτηση κατανόησης** που αναφέρεται στον νοηματικό άξονα του κειμένου
- iii) **Να απαντήσουν σε μια (1) ερώτηση γραμματικής**, η οποία μπορεί να αναλύεται σε **δύο υποερωτήματα**
- iv) **Να απαντήσουν σε μια (1) ερώτηση συντακτικού** (πχ αναγνώριση λέξεων/φράσεων/προτάσεων/άλλων δομικών στοιχείων του κειμένου, μετασχηματισμός μέρους του κειμένου ως προς τη δομολειτουργική του διάσταση), η οποία μπορεί να επιμερίζεται σε **δύο υποερωτήματα**.

Γραμματική - Συντακτικό

- Οι μαθητές και οι μαθήτριες, για να είναι σε θέση να προσεγγίζουν το νόημα των αρχαίων ελληνικών κειμένων, πρέπει να γνωρίζουν την ύλη Γραμματικής και Συντακτικού που περιλαμβάνεται: α) στα βιβλία του Γυμνασίου «Αρχαία Ελληνική Γλώσσα» Α', Β', Γ' Γυμνασίου και β) ολόκληρη η ύλη που περιλαμβάνεται στο βιβλίο της Α' τάξης Γενικού Λυκείου «Εγχειρίδιο Γλωσσικής Διδασκαλίας», ενότητες 1-21, <http://ebooks.edu.gr/new/>

Υποστηρικτικό Υλικό

- Ως υποστηρικτικό υλικό για το μάθημα των Αρχαίων Ελληνικών Γ' Λυκείου οι εκπαιδευτικοί μπορούν να αξιοποιούν τα εκπαιδευτικά σενάρια για τα Αρχαία Ελληνικά από τη διαδικτυακή πύλη του Πρωτέα:

<http://proteas.greek-language.gr/scenarios.html>

- Για τη διευκόλυνσή τους μπορούν να χρησιμοποιούν: - Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας: Ευρετήριο των ψηφιακών πόρων και εργαλείων του ΚΕΓ για τα γλωσσικά μαθήματα Γυμνασίου – Λυκείου.

http://www.iep.edu.gr/images/IEP/EPISTIMONIKI_YPIRESIA/Epist_Monades/B_Kyklos/Humanities/2017/evretirio_2017_final.pdf

Ηλεκτρονικές πηγές

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΠΣ 2019

Ελευθέριος Βεκρής, Σύμβουλος Α΄, Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής: Νέοι προσανατολισμοί στα φιλολογικά μαθήματα του Λυκείου: «Διαφοροποίηση» του διδακτικού παραδείγματος ΥΠΠΕΘ, 3/7/2019

http://www.iep.edu.gr/images/IEP/ΕΠΙΣΤΙΜΟΝΙΚΗ_ΥΠΙΡΕΣΙΑ/Epist_Monades/B_Kyklos/Natural_Sciences/2019/05-07-2019/2019-07-05-filologika.pdf

ΒΙΝΤΕΟ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗΣ

https://diavlos.grnet.gr/room/1604?eventid=6525&vod=6712_session

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ Ο.Π. ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ Γ΄ ΛΥΚΕΙΟΥ

<http://iep.edu.gr/el/deltia-typou-genika/programmata-spoudon-g-lykeiou-protasi-iep>

ΟΙ ΦΑΚΕΛΟΙ ΥΛΙΚΟΥ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

<http://www.iep.edu.gr/el/component/k2/748-neoi-fakeloi-ylikou-g-lykeiou>

ΦΕΚ ΥΛΗΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ: ΦΕΚ 3226 / 22-8-19

http://users.sch.gr/sfscholiki/files/nomothesia/2_2020_ylh-panell-arxaia-istoria-koinol.pdf

ΦΕΚ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ: ΦΕΚ 2881 / 5-7-2019

http://users.sch.gr/sfscholiki/files/nomothesia/1_fek_2881_5_7_2019.pdf

ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΙΕΠ

http://www.iep.edu.gr/images/IEP/ΕΠΙΣΤΙΜΟΝΙΚΗ_ΥΠΙΡΕΣΙΑ/Epist_Monades/B_Kyklos/Humanities/2018/2018-09-27_kritiria_axiologosis_arhaia_g_lykeiou.pdf

ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΠΟΣΥΜΒΟΛΙΣΜΟ ΤΟΥ ΜΥΘΟΥ ΤΟΥ ΣΠΗΛΑΙΟΥ

http://www.study4exams.gr/anc_greek/index.php

Βιβλιογραφικές αναφορές

Δαλκός Χ., *Γλώσσα και λογοτεχνία στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση*, Ιωάννινα, 16-17 Μαΐος 2003, Πρακτικά Συνεδρίου, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Τμήμα Φιλολογίας

Πλάτων, Τίμαιος, εισαγωγή, μετάφραση, σχόλια: Βασίλης Κάλφας, εκδ. Πόλις, Αθήνα 1995)

Windelband, W. – Heimsoeth, H., *Εγχειρίδιο Ιστορίας της Φιλοσοφίας*, μτφρ. Ν. Μ. Σκουτερόπουλος, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1991³ (1980), τόμ. 1-3